

За образованието в САЩ и още нещо

В периода от 4 до 26 февруари 2006 г. по покана на Американското посолство в София се включих в специализираната триседмична програма за обмен "Професионално развитие на застъпници на човешки права". В програмата взеха участие общо шест български граждани от български, ромски и турски етнически произход.

Посетихме градовете Вашингтон, Детройт, Сан Франсиско, Сан Хосе, Санта Роуз, Хансвилд, Бирмингем, Монгомери и Атланта.

Проведохме над 50 работни срещи с представители на федерални, щатски и местни институции, както и с представители на редица неправителствени организации. В основата на всички тези срещи стоеше проблематика свързана с борбата за човешки и граждански права и дългата еволюция на американското общество от времето на премахването на робството /13-та поправка на конституцията през 1865 г./ до наши дни.

Правото на достъп до образование не доминираше в нашата програма, но стоеше на вниманието на нашите домакини. Посетихме: две училища - една просперирална гимназия в Детройт /10-12 клас/ със 180 ученици, които говорят на 57 езика и едно училище за деца в начален /1-6 клас/ и прогимназиален курс /7-9 клас/ в латиноамерикански квартал в Сан Франсиско;

Образованието в САЩ не е федерално

/национално/, а щатско /регионално/. Националният бюджет осигурява само 7% от средствата на американските обществени училища. Останалата част идва от събраните местни данъци и такси. Ако района на живеене е със скромни възможности, съвсем нормално е и училището да бъде с недостатъчно финансиране. Училищният съвет има за задача да следи за постъпленията от данъци и такси и да взема решения за изразходване на финансите на училището; да назначава директори и учители; да одобрява учебните програми; да наблюдава системата на квалификация на учителите и да определя заплащането на труда им; да следи за израстването им в кариерата и др. Той е изборен орган и се структурира чрез провеждане на преки избори от хората с право на глас в съответния училищен регион. Кандидатите сами финансират своята кампания и представят пред избирателите собствена платформа. За американците да бъдеш член на Училищен съвет е изключително престижна длъжност. Образованието в САЩ е силно децентрализирано, но Департаментът по образование във Вашингтон си е запазил следните функции:

- следи за равен старт и равен достъп до образование;
- следи да няма дискриминация в системата;
- следи за изпълнение на стандартите за граждански права;
- осъществява различни изследвания и ги популяризира.
- следи за осъществяване на главните цели на образованието и политиката във връзка с тяхното изпълнение на национално ниво.

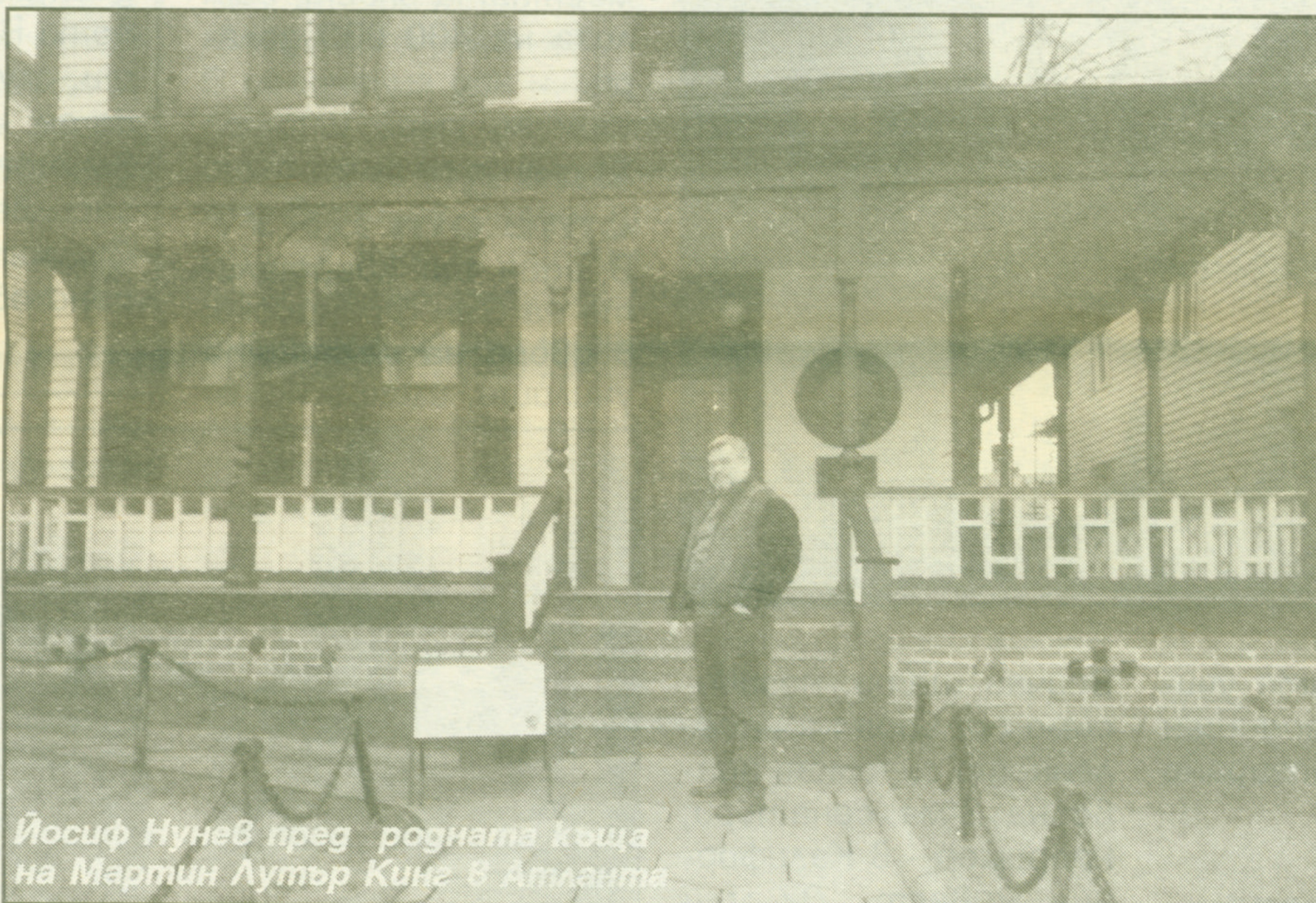
В края на учебната година учениците полагат изпити чрез тестове, които се задават от щатското правителство. По обясними причини особено значими са тестовете след 6-ти, 9-ти и 12-ти клас. Когато едно училище в продължение на 4-5 години има лоши резултати, то се закрива и децата се насочват към по-успяващите училища.

Всяко училище, което желае да получи национално финансиране, подготвя проект до Департамента по образование. Чрез него апликантът трябва да убеди федералната комисия, че училището ще похарчи парите за

осигуряване на равен старт

/за бедните деца/ и достъп до качествени образователни услуги /за различните по раса, етнос, религия и език./, т.е. училището трябва да играе ролята на магнит чрез създаване на специална програма за интегриране. Това означава, че ако в училището преобладават белите деца, проектът трябва да спомогне то да стане притегателно за цветнокожите и обратно. Това е и един от начините за поощряване изпълнението на Закона за десегрегацията. Чрез то-

зи закон властите в САЩ забраняват училищната сегрегация, основана върху расова принадлежност. За лош пример американските ни колеги сочат създадените в близкото минало занаятчийски училища за деца от седми клас. Тази им дейност е твърде близка до нашата практика общообразователните училища в обособените ромски квартали през 70-те години на XX век да се превръщат в училища със засилено трудово обучение. За разлика от нас обаче американците твърде бързо разбират, че избраната посока е грешна и се отказват от нея. При нас те се преобразуват в общообразователни след силен натиск от страна на ромските организации през 1992 г., но дефакто продължават да съществуват в някои градове и естествено са само за ромски деца. САЩ имат уникален опит в по-съвременната история на човечеството по отношение законово преодоляване на расовата сегрегация в образованието. Началото се поставя чрез решение на Върховния съд на САЩ през 1954 г., забраняващо разделеното обучение между бели и черни деца, популярно като "Браун срещу Образователния борг". Основният аргумент за премахване на расовата сегрегация в образованието е, че тя създава у децата чувство за малоценност, което може да окаже неоправдано влияние

Йосиф Нунев пред родната къща на Мартин Лутър Кинг в Атланта

върху сърцата и умовете им. Известно е, че за да се стигне до това решение на Върховния съд на САЩ е трябвало да се преодолее пълното неодобрение на белите американци, изразено чрез улични протести и сблъсъци. Важно влияние върху решението на Върховния съд оказал многократно описания в литературата експеримент на Кенет и Кларк. Този експеримент недвусмислено показва, че чернокожите деца - някои от тях само по на три години - вече са били убедени, че не е добре да си чернокож; те не искали да играят с черни кукли, тъй като намирали белите кукли по-хубави, изобщи ги оценявали по-високо. Интересното лично за мен в този закон, е че десегрегационният процес няма краен срок. Централното правителство сключва договори с щатските правителства и заедно преодоляват сегрегацията, освен с посочените стимули и чрез:

допълваща квалификация на учителите;

предоставяне на безплатни транспортни услуги /чрез прословутите жълти автобуси/; предоставяне на земя за ползване от училището, която също носи приходи; организиране на редица урочни, извънурочни и междуучилищни мероприятия за рекламиране и демонстриране на заедността; специални медийни програми и др. Предприемат се също и различни инициативи за преодоляване на расови и религиозни предрасъдъци. Едновременно с това движението на афроамериканците за извоюване на равни права и особено за десегрегация на образованието на техните деца в наши дни е една от най-увлекателните истории, които всички американци разказват с привичен само на самите тях патос, който често преминава в чувство на гордост от принад-

лежността им към американската нация. А името на един от най-големите водачи на чернокожото население - г-р Мартин Лутър Кинг, отдавна е канонизирано за безспорния символ на тази борба.

Интересен е начинът, по който се квалифицират учителите, които работят в условия на мултиетнична среда. В тези училища децата обикновено говорят на поне 15-20 различни езици, принадлежат към различни раси и етнически култури и са натрупали най-различни проблеми в първия кръг на своята социализация - семейството. Учителите обикновено говорят само английски и нямат почти никаква представа от домашната култура на своите ученици. Обучението на учителите е подчинено на идеята за обратната трансформация, която се осъществява чрез:

- целодневно обучение на екипи от едно и също училище с идентични проблеми
- създава се екипна общност от преподавател и учители;
- помага се индивидуално на най-проблемните учители.

Крайната цел на дългосрочното обучение е преди всичко в промяната на мисленето и нагласите на учителите от "аз като учител затварям вратата на учебната стая и имам проблеми" към "ние си сътрудничим, защото имаме идентични проблеми". Залага се на промяната от затваряне с проблема до педагогика на сътрудничеството. Постепенно в хода на обучението учителите се научават да се самоуважават

и да имат по-добър образ за себе си като специалисти, овладяват механизми за говорене с родителите и властите, научават се да споделят несполуки и тревоги и всичко онова, което липсва в учебните програми, но го има като проблем в класната стая. Обучителят задължително прекарва два часа на седмица с екипа на проблемното училище, за да дискутира със своите обучаеми.

Неправителствените организации, които подпомагат образованието, насочват своето внимание предимно към: изследване, развитие и съхранение на културата на различните американски общности; подпомагане на талантиливите и отпадналите деца; включване на родителите в дейности, които подпомагат по-доброто родителстване и т.н.

Американските роми

са твърде нехомогенна етническа общност, съставена от преселените се ромски семейства от Европа в Северна Америка през различно време след откриването на Новия свят, от различни европейски страни и от различни ромски групи. Не малка част от американските роми продължават да нomaдстват. Като цяло ромското малцинство в сравнение с други етнически групи в САЩ е твърде малобройно и разпръснато из територията на цялата страна. Достъпът до образователната система е гарантиран от законите на страната, но проблемът на различните групи американски роми е по-скоро не как да бъдат интегрирани в образователната система, а в съхранението на етническото самочувствие.

Много интересно описание за образователните нагласи на американските роми прави професорът от Тексаския университет Ян Ханкок, който също е ром. "Класната стая се възприема като място, където се научава да бъдеш "гаджикане", т.е. се "американизиращ"... Училището се смята за среда, която не просто не прави нищо, за да научи децата как да станат по-добри роми, но вместо това изглежда решена да ги хомогенизира и да им отнеме етническото самосъзнание. Ромите бягат от образователната система като от чума. Докато повечето от останалите малцинства в САЩ правят бойкоти, протестират и се организират, за да извоюват по-добро образование за децата си, американските роми се стремят с всички средства, с които разполагат, да задържат синовете и дъщерите си у дома". В резултат на това масово непосещаване на училище, по-голямата част от възрастните представители на ромската общност в САЩ са неграмотни или в най-добрия случай слабо грамотни.